

روزنامه‌نگاری
دیگرگونه
صداها
دیگرگونه

لوگوس

مجموعه ارتباطات و رسانه‌ها در جهان معاصر

زیر نظر

مهدی منتظر قائم - عضو گروه ارتباطات دانشگاه تهران

۱. فهم صنایع رسانه‌ای - تیموزی هیونز، آماندا لاتز، ترجمه احسان شاه‌قاسمی، ۱۳۹۶

۲. روزنامه‌نگاری دیگرگونه، صدا/های دیگرگونه - تونی هارکاپ، ترجمه مهدی منتظر قائم،

جعفر محمدی، ۱۳۹۷

۳. تلویزیون، مخاطب و مطالعات فرهنگی - دیود مورلی، ترجمه سیروان عبدی.

**ALTERNATIVE JOURNALIMS,
ALTERNATIVE VOICES**

Tony Harcup

Routledge 2013

Persian translation published by

© Logos Publications 2019

روزنامه‌نگاری دیگرگونه صداها دیگرگونه

تونی هارکاپ

ترجمه:

مهدی منتظر قائم

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

جعفر محمدی

پژوهشگر آزاد

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور روزنامه‌نگاری دیگرگونه، صداهاى دیگرگونه / تونى هارکاپ؛ مترجمان مهدي
منتظر قائم، جعفر محمدى.
مشخصات نشر قم: لوگوس، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهرى ص: ۱۲×۴۱ س.م.
شابک ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۶۳۳-۴-۸
وضعیت فیبا
فهرست‌نویسى عنوان اصلى: Alternative journalism, alternative voices, 2012.
یادداشت کتابنامه
موضوع خبرنگارى منطقه‌اى - انگلستان -- Great Britain -- Regional Journalism
شناسنامه افزوده منتظر قائم، مهدي، ۱۳۴۵ - مترجم
شناسنامه افزوده محمدى، جعفر، ۱۳۵۹ - مترجم
رده بندى کنگره PN۵۱۲۴ / خ۲۵۲ ۱۳۹۶
رده بندى ديويى ۰۷۲
شماره کتاب‌شناسى ملي ۵۰۶۶۱۶۲

روزنامه‌نگارى ديگرگونه، صداهاى ديگرگونه

تونى هارکاپ

ترجمه مهدي منتظر قائم، جعفر محمدى

ويراستار الهام اشجع

طراح جلد حسين راست منش

نوبت و سال چاپ اول ۱۳۹۷

شمارگان ۵۰۰

قيمت ۳۴۰۰۰ تومان

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۶۳۳-۴-۸

تمامى حقوق اين اثر محفوظ است. تکثير يا توليد مجدد آن کلاً يا جزئاً، به هر شکل اعم از چاپ، فتوکپى، اسکن، صوت، تصوير يا انتشار الکترونيک بدون اجازه مکتوب از نشر لوگوس ممنوع است.

ايميل: info@irlogos.com

تماس با مرکز پخش: ۰۹۰۲ ۱۵۴ ۰۰۴۲

فروشگاه برخط لوگوس: www.irlogos.com

فهرست

.....	۱	مقدمه مترجمان
.....	۱	پیشگفتار: روزنامه نگاری محلی، گزارش های رادیکال و امروزه
.....	۱۱	بخش اول: رسانه های دیگرگونه، صداهای دیگرگونه
.....	۱۵	۱. مقدمه: از گزارش نویسی بومی تا پژوهش بومی
.....	۱۹	روزنامه نگاری در رسانه های دیگرگونه و جریان غالب
.....	۲۱	از ویلکس و آزادی تا بهار عربی
.....	۲۷	روزنامه نگاری دیگرگونه
.....	۲۹	گزارش نویسی تقابلی
.....	۳۱	روزنامه نگاری در خدمت خیر عمومی
.....	۳۵	۲. طغیان واژه ها: صداهایی متفاوت از انتهای شرق لندن در دهه ۷۰
.....	۳۶	نویسندگان زیرزمینی: آموزش دوطرفه
.....	۴۱	گفتارهای استپنی؛ از کلاس تا اجتماع
.....	۴۶	صدای شهروندان فعال
.....	۴۹	بخش دوم: مطبوعات محلی دیگرگونه: بررسی انتقادی
.....	۵۳	۳. ستاره قطبی
.....	۵۳	لید: آدریپپرو و مطبوعات دیگرگونه سال های ۱۹۹۴-۱۹۷۴
.....	۵۵	تعهدات
.....	۵۸	تحقیقات عمیق
.....	۵۹	مبارزه برای بهبود قوانین
.....	۶۰	عضویت در اتحادیه
.....	۶۲	حمایت اندک مخاطبان
.....	۶۳	هشت روز هفته
.....	۶۴	جست و جوی نومیدانه مخاطب
.....	۶۵	یک گام به عقب
.....	۶۷	۴. نشریات محلی دیگرگونه
.....	۶۸	چه کسی سود می کند؟ چه کسی زیان؟

- ۷۰..... روزنامه‌نگاری تحقیقی مردمی
- ۷۲..... اختلاف نظر
- ۷۴..... بخشی از سنت رادیکال
- ۷۷..... بخش سوم: گزارش از عمق میدان: روزنامه‌نگاری دیگرگونه در عمل
۵. بیان ناگفته‌ها: روزنامه‌نگاری رسانه‌های دیگرگونه..... ۷۹
- ۸۰..... حوزه عمومی عامیانه
- ۸۲..... روزنامه‌نگاری توسط شما و نه آنها
- ۸۴..... قالب متفاوتی از صداها
- ۸۶..... گزارش طغیان‌ها
- ۹۴..... کی‌دی‌آی/س؛ فضایی روزنامه‌نگارانه برای بیان ایده‌ها
- ۹۶..... فضای ایدئولوژیک رقابتی
۶. آرتور همه ما اجرا نبود: رسانه‌های دیگرگونه و اعتصاب معدنچیان..... ۱۰۱
- ۱۰۲..... آداب خودسازمان‌دهی
- ۱۰۴..... تعلق مبارزه به کارگران
- ۱۰۵..... اظهار خشم علیه دستگاه دروغ‌پراکنی
- ۱۰۷..... بازگشت به آینده؟
۷. گزارشی از اعتصاب معدنچیان: آشکال اولیه روزنامه‌نگاری شهروندی..... ۱۱۱
- ۱۱۳..... تهیه گزارش از صف اعتصاب
- ۱۱۴..... روزنامه‌نگاری از متن جامعه
- ۱۱۸..... گنجینه‌ای از محتوا
- ۱۲۰..... تعهدی برای گزارش‌نویسی
- بخش چهارم: فعالان رسانه‌ای دیگرگونه: انگیزه‌ها و اندیشه‌ها..... ۱۲۵
۸. کنشی برای تغییر جهان: روزنامه‌نگاری در رسانه‌های دیگرگونه و جریان غالب..... ۱۲۷
- ۱۳۰..... سؤال از روزنامه‌نگاران
- ۱۳۱..... سرگرمی و لذت دیده‌شدن
- ۱۳۲..... چرایی و چگونگی گرایش به رسانه‌های دیگرگونه
- ۱۳۴..... فعالیت روزنامه‌نگاری منحصربه‌فرد
- ۱۳۷..... روابط بین رسانه‌های دیگرگونه و جریان غالب

- دیالکتیک رسانه‌های دیگرگونه و رسانه‌های جریان غالب ۱۳۹
- تسلسل کنش‌ها ۱۴۱
- ۹. شهروندان در تحریریه: دموکراسی، اخلاق و روزنامه‌نگاری** ۱۴۷
- دموکراسی و عدالت اجتماعی ۱۴۸
- کنش‌های رسانه‌ای دموکراتیک ۱۵۰
- بازیابی جایگاه روزنامه‌نگاران جریان غالب ۱۵۱
- پایداری در اصول برای اثبات وجود ۱۵۳
- روزنامه‌نگار شهروندان جامعه هم هستند ۱۵۵
- ۱۰. روزنامه‌نگاری دیگرگونه به مثابه شهروندی فعال** ۱۵۹
- شهروندی فعال به مثابه مفهومی پویا ۱۶۱
- رسانه‌های دیگرگونه و دموکراسی انتقادی ۱۶۳
- دیدگاه روزنامه‌نگاران ۱۶۵
- نمونه آماری ۱۶۵
- یافته‌ها ۱۶۵
- منشور دیگرگونه ۱۷۲
- مشارکت و توانمندسازی ۱۷۴
- ۱۱. روزنامه‌نگاری دیگرگونه: گزارش انتقادی در عمل** ۱۸۱
- ایندی‌مدیا: «دسترسی آزاد» برخط* ۱۸۳
- منچستر مول: کاملاً جانب‌دارانه اما مفید* ۱۸۶
- حد نهایت شک‌گرایی در مول* ۱۹۲
- روزنامه‌نگاری دیگرگونه در عمل ۱۹۶
- گزارش انتقادی ۱۹۹

مقدمه مترجمان

بررسی مطبوعات در ایران نشان می‌دهد شکاف عمیقی بین آنچه که کارکرد یک نشریه - به لحاظ نظری - نامیده می‌شود با آنچه که در واقعیت امر مشاهده می‌شود، وجود دارد. این شکاف منبعث از عوامل متعدد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی است که پرداختن به همه شئون آنها در این مقال نمی‌گنجد. به عنوان یک مدرس دانشگاه که در محافل و جلسات علمی و اداری متعددی حضور داشته‌ام، کمابیش از تحلیل‌های صورت‌گرفته در این حوزه مطلع هستم. اغلب این تحلیل‌ها با فروکاستن موضوع «آسیب‌شناسی مطالعه مطبوعات» یا «اقبال ضعیف به مطبوعات»، به مسائل فردی و روانشناختی در حوزه مخاطب، علت را در گزاره‌های کلی از قبیل «پائین بودن سطح سواد» یا نهایتاً «پائین بودن فرهنگ مطالعه» جستجو می‌کنند که حاصل این امر غفلت از ساختار رسانه و مناسبات حاکم بر عرصه رسانه‌ای جامعه است. در حقیقت، تقلیل امر اجتماعی به امر فردی - که دهه‌های متوالی تاریخی و همچنین توجه به ماهیت و ساختار روزنامه‌نگاری غافل شویم. از منظر کلان، در ادبیات جهانی موضوع رسانه، دو مفهوم «رسانه‌های دیگرگونه»^۱ و «رسانه‌های جریان غالب»^۲ بحث‌های گسترده‌ای را دامن زده است. تفکیک مرزبندی دقیق رسانه‌ها و تعیین روشن مصادیق، امری دشوار و حتی محال است چرا که هر رسانه‌ای می‌تواند واجد درجاتی کم و بیش از هر دو خصلت باشد. رسانه‌های جریان غالب عمدتاً گرایش به حفظ نظم مسلط و موجود داشته، با رویکردی محافظه‌کارانه،

1. Alternative Media
2. Mainstream Media

ب / روزنامه‌نگاری دیگرگونه، صداهای دیگرگونه

به فعالیت رسانه‌ای می‌پردازند. این رسانه‌ها معمولاً به منابع رسمی اکتفاء کرده، قرائتی رسمی و اداری از اتفاقات و حوادث دارند. این در حالی است که رسانه‌های دیگرگونه با نگاه انتقادی به تمام مقوله‌های روزنامه‌نگاری مانند محتوا، مخاطب، شیوه‌های مرسوم و ... به تعدد منابع معتقدند و این مساله را در تهیه محتوای رسانه‌ای مراعات می‌کنند. ساختار سازمانی رسانه‌های جریان غالب، یک ساختار عمودی بوروکراتیک با نظمی خشن است که خلاقیت‌های فردی و آزادی عمل در آنها محلی از اعراب ندارد. در عوض، رسانه‌های دیگرگونه وضعیت متفاوتی دارند. در این رسانه‌ها همه فعالیت‌ها به صورت مشارکتی انجام شده، فاصله اندکی بین مدیران و عوامل زیرمجموعه وجود دارد. همچنین، روزنامه‌نگاران شاغل در رسانه‌های جریان غالب به عنوان عوامل حرفه‌ای با حقوق و مزایای ثابت تعریف می‌شوند؛ این در حالی است که اغلب پرسنل رسانه‌های دیگرگونه را داوطلبان همکاری تشکیل می‌دهند که معمولاً حق الزحمه متعارفی نیز دریافت نمی‌کنند. با در نظر گرفتن این مشخصه‌ها و نگاه به فضای رسانه‌ای ایران، به نظر می‌رسد مطبوعات ایران فاقد هرگونه وجه سیاسی (در معنای علمی)، اجتماعی و حتی اقتصادی هستند. انگیزه‌ها و نگرش‌های فعالان این عرصه با هیچ منطق و نظریه جهان‌شمولی قابل تبیین و توضیح نیست. این امر، کار مطالعه و تحقیق و انتظار برای رسیدن به یک نتیجه قابل تعمیم را دشوار کرده است. در واقع فقدان یک اندیشه منسجم به عنوان سنگ بنای فعالیت رسانه‌ای، وضعیت آشفته‌ای ایجاد کرده است که برون‌رفت از آن نیازمند یک سلسله کار پژوهشی و معرفتی از طرف پژوهشگران و اندیشمندان مختلف است. اغلب کتب موجود در حوزه روزنامه‌نگاری تکنیک‌محور و شکل‌گرا هستند. کمتر کتابی در بازار نشر ایران را می‌توان یافت که قبل از پرداختن به فنون روزنامه‌نگاری از قبیل عناصر خبر، ارزش‌های خبری، نحوه مصاحبه و ... به فلسفه کار رسانه‌ای به طور عام و روزنامه‌نگاری به طور خاص پرداخته باشد. از نظر مترجمان این کتاب، نیازمند نوعی چرخش توجه به سمت نقش، اهمیت و جایگاه مفاهیم اساسی ارتباطات مانند رسانه، مخاطب و پیام هستیم. بدیهی است بخش قابل توجهی از این چرخش باید معطوف مباحث فلسفی، نظری و هویتی در قالب دو سبک روزنامه‌نگاری دیگرگونه و جریان غالب باشد. انتخاب و ترجمه این کتاب با در نظر گرفتن این موارد انجام شده است.

همان گونه که از نام این کتاب هویدا است، موضوع اصلی کتاب پرداختن به مفهوم رسانه‌های دیگرگونه است. واژه «دیگرگونه» پس از کش و قوس‌های فراوان به جای واژه «Alternative» استفاده شده است. صفت آلترناتیو - که در مقابل مفهوم «جریان غالب» استفاده می‌شود - در ادبیات جهانی موضوع و حتی حوزه‌های دیگر مانند سینما، تئاتر، موسیقی و ... واژه‌آشنایی برای علاقه‌مندان است. این واژه در اغلب متون فارسی به عنوان «جایگزین»^۱ ترجمه شده است که بدیهی است نمی‌تواند بار معنایی این مفهوم را به طور شایسته‌ای نمایندگی کند؛ چرا که این نوع رسانه‌ها به عنوان «جایگزین» رسانه‌های جریان غالب عمل نمی‌کنند؛ بلکه با اتخاذ رویکردی انتقادی در مقابل آنها، شیوه‌های روزنامه‌نگاری و جهان بینی متفاوتی را پیشنهاد داده، عملکرد رسانه‌های جریان غالب را به چالش می‌کشند. با توجه به فقر مبانی نظری و لزوم معرفی بحث‌های فوق در جامعه که می‌تواند منجر به تغییر نگرش روزنامه‌نگاران و حتی مخاطبان عادی به فعالیت رسانه‌ای شود و همچنین با در نظر گرفتن این مسئله که فضای رسانه‌ای ایران محتاج یک سخن تازه است، ترجمه این کتاب می‌تواند فتح بابی برای بحث‌های بیشتر باشد.

انتخاب این کتاب برای ترجمه معلول عوامل مختلفی بود. این کتاب در کنار پرداختن به مباحث نظری، منبعی غنی از تجربه‌های روزنامه‌نگاران شاغل در رسانه‌های دیگرگونه و جریان غالب - از جمله خود نویسنده که تجربه چندین دهه کار روزنامه‌نگاری در هر دو ژانر اشاره شده را دارد - است. این مسئله می‌تواند ایده‌های جدیدی از کار روزنامه‌نگاری در تمام ابعاد آن ارائه دهد. نویسنده با نثری قوی گزارش‌های مختلف و متنوعی را برای پیشبرد و تایید ادبیات نظری استفاده شده در کتاب در معرض قضاوت خواننده قرار می‌دهد. این گزارش‌ها و تجربیات اغلب همراه با جزئیات بسیار دقیق روایت شده است. این کتاب حاصل تحقیقات نویسنده در طی سال‌ها کار روزنامه‌نگاری است. نویسنده در کنار سبک ژورنالیستی خاص خود، از کاربرد فنون روش تحقیق از قبیل پیمایش، مطالعه کیفی، مشاهده مشارکتی و ... برای غنا بخشیدن به محتوای کتاب غافل نبوده است. نویسنده با گذر از مباحث سطحی فعالیت روزنامه‌نگاری مانند فنون، ارزش‌ها، عناصر، سخت‌خبر و نرم‌خبر و ...

۱. هر چند خود واژه «جایگزین» هم ترکیب درستی به نظر نمی‌آید و باید به جای آن از «جانشین» استفاده کرد.

ث / روزنامه‌نگاری دیگرگونه، صداهای دیگرگونه

به ماهیت اصلی و ذات فعالیت رسانه‌ای پرداخته و با تمرکز بر مفهوم مخاطب، رسالت اصلی کار رسانه‌ای را توجه به گروه‌های درحاشیه‌مانده و هویت‌هایی می‌داند که در فضای رسانه‌های جریان غالب، جایگاهی ندارند. روایت داستان گونه نویسنده به قدری جذاب است که در کنار طرح مسائل نظری و علمی به خواننده این احساس را منتقل می‌کند که تمام افراد و گروه‌های اشاره‌شده در متن کتاب، در جریان نگارش آن مشارکت فعال داشته‌اند. در واقع، نگارش این کتاب الگوی تمام عیار آن چیزی است که نویسنده از آن با عنوان «دیگرگونگی» نام می‌برد.

همانطور که پیشتر گفته شد، این کتاب حاوی جزئیات بسیار دقیقی از اتفاقات و حوادثی است که نویسنده در اغلب آنها حضور فیزیکی داشته است. گاهی اوقات احساس می‌شود برخی از این جزئیات که اختصاص به فرهنگ بومی یک شهر یا حتی یک محله خاص دارد، برای مخاطب ایرانی جذابیتی ندارد. این بخش‌ها در موارد بسیار اندک حذف و یا خلاصه شده‌اند.

در پایان لازم است معرفی کوتاهی از نویسنده تقدیم شود. تونی هاکاپ روزنامه‌نگار و استاد دانشگاه شفیلد، بیش از ۴۰ سال تجربه فعالیت روزنامه‌نگاری در رسانه‌های انگلستان را دارد. حوزه مطالعاتی و حرفه‌ای وی طیف وسیعی از نشریات محلی تا روزنامه‌ها و مجله‌های ملی در دو ژانر رسانه‌های دیگرگونه و جریان غالب را شامل می‌شود. پیش از این، کتاب‌های بسیاری از وی منتشر شده است که عبارتند از: *روزنامه‌نگاری: اصول و شیوه‌ها*؛ *واژه‌نامه روزنامه‌نگاری آکسفورد*؛ *روزنامه‌نگار اخلاق‌گرا*. همچنین مقاله‌های مختلفی از وی در مجله‌های معتبر علمی به چاپ رسیده است که مهمترین آنها عبارتند از: «خبر چیست؟ بازنگری در ارزش‌های خبری»؛ «پرسش از خوانندگان: مخاطب سنجی در روزنامه‌نگاری دیگرگونه»؛ «روزنامه‌نگاری ناگفته‌ها: نظریه، روش و انتقاد». اغلب کتاب‌های وی با استقبال دانشجویان روزنامه‌نگاری مواجه شده است و برخی از آثار وی به زبان‌های چینی، کره‌ای و لهستانی ترجمه شده است. مباحث مطرح شده توسط وی به ویژه مسئله اخلاق در روزنامه‌نگاری و روزنامه‌نگاری دیگرگونه مورد توجه اندیشمندان بسیاری از اقصی نقاط جهان قرار گرفته است. هاکاپ عضو هیات داوری مجله *رسانه‌های دیگرگونه و جماعتی*، کمیته ملی انجمن آموزش روزنامه‌نگاری انگلستان و کمیته آموزش حرفه‌ای اتحادیه ملی روزنامه‌نگاران است.